

Viešojo sektoriaus subjektų apskaitos informacinių sistemų esamos situacijos analizės išvados

Šiuo metu viešojo sektoriaus subjektai apskaitai tvarkyti naudoja įvairias, dažniausiai (pagal atliktą analizę apie 70% subjektų) Lietuvos gamintojų sukurtas apskaitos informacines sistemas (pvz., Labbis III, Stekas, DB Apskaita, Alga 2000 ir kt.), o kai kurie subjektai apskaitą tvarko rankiniu būdu naudodami žurnalinę-orderinę sistemą. Tik nedaugelyje viešojo sektoriaus subjektų grupių (pavyzdžiui, apskričių viršininkų administracijose) diegiamos vienodos apskaitos informacinės sistemos. Esant didelei sistemų įvairovei, sunkiau standartizuoti apskaitos procesus, straipsnių pripažinimo taisykles, automatizuoti duomenų perdavimą.

Taip pat nemažai viešojo sektoriaus subjektų naudoja skirtingas informacines sistemas skirtingoms apskaitos sritims (pvz., turto apskaitai, darbo užmokesčio apskaitai, gautinų ar mokėtinų sumų apskaitai). Dėl šios priežasties nėra užtikrinamas duomenų vientisumas ir patikimumas, mažėja duomenų analizės bei ataskaitų automatizavimo galimybės.

Viešojo sektoriaus subjektų naudojamų apskaitos informacinių sistemų integravimo lygis yra labai žemas tiek subjektų viduje, tiek tarp subjektų, todėl informacijos pateikimas nėra operatyvus, dubliuojamas rankinis duomenų įvedimas, reikalaujantis daug laiko sąnaudų ir didinantis klaidų tikimybę.

Tais atvejais, kai viešojo sektoriaus subjektai turi įdiegtus apskaitos informacinių sistemų modulius, kurie palaiko didžiosios knygos, gautinų sumų, mokėtinų sumų, ilgalaikio turto, atsargų, darbo užmokesčio funkcionalumus, iš esmės jų naudojamos sistemos yra tinkamos buhalterinei apskaitai tvarkyti kaupimo principu, taikant dvejetainį įrašą, tačiau ir šių subjektų ar subjektų grupių apskaitos procesai nėra optimalūs ir gali pareikalauti papildomų žmogiškųjų išteklių, perėjus prie apskaitos tvarkymo kaupimo principu.

Visų apskaitos tvarkymui kaupimo principu reikalavimų realizavimui subjektų naudojamose apskaitos sistemose reikės atlikti papildomų darbų (pvz., informacinės sistemos parametrų keitimas, naujų funkcijų sukūrimas ir įdiegimas), tačiau skirsis atliekamų darbų apimtis. Kitu atveju viešojo sektoriaus subjektai nebus pasiruošę sklandžiam perėjimui ir efektyviam darbui, tvarkant apskaitą pagal VSAFAS. Taip pat svarbu paminėti, kad norint optimizuoti apskaitos procesus bei kaip įmanoma geriau panaudoti esamas informacines sistemas, būtini ne tik individualūs subjektų sprendimai, susiję su informacinėmis sistemomis, bet ir jų steigėjų planai, sprendimai ir veiksmai.

Nors nei vienas viešojo sektoriaus subjektas ir jo informacinės sistemos šiuo metu nėra visiškai pasiruošę perėjimui prie apskaitos tvarkymo kaupimo principu pagal VSAFAS, šis perėjimas bus nevienodai sudėtingas skirtingoms viešojo sektoriaus subjektų grupėms:

- viešųjų įstaigų informacinių sistemų pritaikymas VSAFAS bus lengvesnis, kadangi jau šiuo metu jų apskaita tvarkoma taikant kaupimo principą;
- visų biudžetinių įstaigų informacinių sistemų pritaikymas VSAFAS bus sudėtingas:
  - toms biudžetinėms įstaigoms, kurios skirtingoms apskaitos sritims naudoja skirtingas sistemas arba kurių apskaita tik iš dalies automatizuota;
  - toms biudžetinėms įstaigoms, kurių apskaita tvarkoma decentralizuotai (didžiausias apskaitos decentralizavimo lygis yra savivaldybėse).

- daugeliui fondus administruojančių įstaigų perėjimas prie apskaitos tvarkymo pagal VSAFAS ir apskaitos tvarkymo automatizavimas bus sudėtingas, ypač kai fondą administruoja kelios įstaigos, kadangi pasikeitimai gali sąlygoti ne tik sisteminius, bet ir organizacinius pokyčius.

Siekiant užtikrinti sėkmingą perėjimą prie VSAFAS taikymo, visi viešojo sektoriaus subjektai turėtų skirti daug dėmesio ne tik informacinių sistemų pritaikymui, bet pačios metodinės medžiagos įsisavinimui ir supratimui, organizacinių klausimų sprendimui (pvz., reikiamų darbų ar veiksmų planavimas, atsakingų už suplanuotus darbų vykdymą, asmenų paskyrimas).

Didžioji dalis viešojo sektoriaus subjektų ataskaitas rengia ne informacinėse sistemose. Informacijos teikimo šaltai atsakingoms institucijoms (pvz., Lietuvos Respublikos finansų ministerijai, Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir kt.) taip pat nėra automatizuoti. Dėl šios priežasties dauguma viešojo sektoriaus subjektų, naudodami turimas informacines sistemas, negalėtų automatizuoti nei finansinių ataskaitų parengimo pagal VSAFAS, nei dabar teikiamų ataskaitų, neatlikę papildomų sistemų nustatymo ar modifikavimo darbų.

Šiuo metu dauguma viešojo sektoriaus subjektų konsolidavimą supranta, kaip sąskaitų plano sąskaitų likučių ar ataskaitų eilučių sumavimą. Nors apie 40% viešojo sektoriaus subjektų naudojamų informacinių sistemų turi galimybę eliminuoti tarpusavio sandorius, tačiau šiuo metu nei vienas subjektas neatlieka eliminavimo, naudodamas informacinę sistemą. Suvestines ataskaitas didžioji dalis viešojo sektoriaus subjektų rengia gavę popierines ataskaitas iš pavaldžių įstaigų, įvesdami jas į MS Excel lenteles bei MS Excel programoje apjungdami (sumuodami) duomenis. Valstybės biudžeto suvestinės ataskaitos taip pat rengiamos neautomatizuotai. Informacinės sistemos, kaip ir ataskaitų rengimui, taip ir jų konsolidavimui (apjungimui) viešajame sektoriuje beveik nėra naudojamos, nors apie 60% viešojo sektoriaus subjektų naudojamų informacinių ir turi teorines galimybes konsoliduoti (susumuoti) duomenis.

Nė vienas viešojo sektoriaus subjektas dabar naudojamų apskaitos informacinių sistemų negalės naudoti konsolidavimui pagal VSAFAS, neatlikęs papildomų darbų ir (ar) neįsigijęs papildomos programinės įrangos. Taip pat svarbu paminėti, kad konsolidavimui naudojant tokias įvairias sistemas, kokias šiuo metu naudoja viešojo sektoriaus subjektai, būtų pakankamai sudėtinga užtikrinti konsoliduotų duomenų teisingumą ir konsoliduotų ataskaitų parengimą laiku. Be to, šiuo metu nėra iki galo nustatyti subjektai, atsakingi už visų lygių konsoliduotų finansinių ataskaitų rinkinių rengimą. Organizaciniai sprendimai bei funkcijų paskirstymas taip pat gali įtakoti ir sisteminių konsolidavimo sprendimą.

Tolimesni rekomenduotini viešojo sektoriaus subjektų veiksmai:

Norėdami nuo 2009 m. apskaitą tvarkyti kaupimo principu ir tam parengti informacines apskaitos sistemas, viešojo sektoriaus subjektai iki 2007 metų pabaigos turėtų:

Nr.	Veiksmas
Informacinių sistemų pritaikymas apskaitos tvarkymui kaupimo principu	
1.	Įvertinti savo informacinių sistemų lygį ir tinkamumą apskaitai tvarkyti kaupimo principu (įvertinimą siūloma atlikti pagal žemiau pateiktus informacinių sistemų vertinimo kriterijus, kurie buvo naudoti detalios analizės subjektų informacinių sistemų vertinimui):

Nr.	Veiksmas	
	<ul style="list-style-type: none"> • Viešojo sektoriaus subjektai, dalyvavę detalioje analizėje, su kuriais buvo vykdomas interviu, dėl naudojamų informacinių sistemų analizės metu atlikto įvertinimo gali kreiptis į projekto vykdytoją (kontakcinė informacija bus pateikta atskiru pranešimu). • Kiti viešojo sektoriaus subjektai turi savarankiškai įvertinti apskaitai naudojamas informacines sistemas (esant poreikiui siūloma kreiptis į sistemų kūrėjus arba diegėjus). 	
2.	Suplanuoti būtinus atlikti darbus, paskirti asmenis, atsakingus už suplanuotų darbų atlikimą.	
3.	Įvertinus savo informacinių sistemų lygį ir jų tinkamumą apskaitai tvarkyti kaupimo principu, suplanuoti informacinių sistemų atnaujinimui reikalingus veiksmus, darbus, išteklius bei numatyti tam reikalingas lėšas.	
4.	Ypatingą dėmesį skirti sistemų atnaujinimo reikalavimams parengti.	
Efektyvus informacinių sistemų panaudojimas		
5.	Kai bus parengtas viešojo sektoriaus informacinių sistemų siekiamo modelio aprašymo dokumentas bei rekomendacijos (2007m. IV ketvirtį), viešojo sektoriaus subjektai, remdamiesi išsamesnėmis gairėmis dėl sistemų optimizavimo bei pateiktais bendraisiais informacinių sistemų funkciniais ir techniniais reikalavimais, turės atlikti informacinių sistemų pertvarkymo darbus.	Nuo 2007 m. IV ketvirčio

Apskaitos informacinių sistemų vertinimo kriterijai:

Pateikti informacinių sistemų vertinimo kriterijai apima ne visus būtinus reikalavimus apskaitos informacinėms sistemoms, skirtoms apskaitos tvarkymui kaupimo principu, bet tik specifinius, su kaupimo principo taikymu susijusius reikalavimus, kurie pagal dabartinę apskaitos tvarką viešojo sektoriaus subjektų sistemose gali būti nerealizuoti, nes nėra būtini. Šios apibendrintų reikalavimų gairės negali būti naudojamos kaip bendrieji ar detalūs reikalavimai, diegiant ar modifikuojant esamas informacines sistemas.

2007 m. IV ketvirtį bus parengti bendrieji funkciniai ir techniniai reikalavimai, kuriais remiantis bus galima formuoti detalius reikalavimus savo informacinių sistemų adaptavimui ir atnaujinimui.

Informacinių sistemų vertinimo kriterijai:

Nr.	Kriterijus
1.	Ūkinės operacijos bei ūkiniai įvykiai arba ūkinių operacijų bei ūkinių įvykių suminės išraiškos turi būti registruojami informacinėje sistemoje taikant dvejetainį įrašą. Informacinė sistema turi neleisti registruoti ūkinių operacijų bei ūkinių įvykių taikant nedvejetainį įrašą.

Nr.	Kriterijus
2.	Sąskaitos plano sąskaitos numerio ilgis turi būti ne mažiau kaip 7 skaitmenys.
3.	Turi būti galimybė keisti (papildyti) sąskaitų planą.
4.	Turi būti galimybė naudoti ne mažiau kaip 5 informacinius pjūvius/dimensijas (detalizuojančius požymius), neskaitant subsąskaitų (pvz., sąnaudos gali būti registruojamos apskaitoje be buhalterinės sąskaitos papildomai nurodant šias dimensijas: Biudžeto pajamų ir išlaidų kl. straipsnis; Asignavimų valdytojas; Programa; Lėšų šaltinis; Valstybės funkcija).
5.	<p>Turi būti galimybė realizuoti hierarchinį sąskaitų planą, t.y. turi būti galimybė išskirti ir registravimo, ir sumavimo sąskaitas.</p> <p><u>Registravimo ir sumavimo sąskaitų paaiškinimas</u> Sąskaitų plano ištraukos pavyzdys:</p> <p>12 Ilgalaikis materialusis turtas 122 Pastatai ir statiniai 1221 Gyvenamieji pastatai 1222 Negyvenamieji pastatai 123 Infrastruktūros statiniai</p> <p>Sąskaitos 1221 ir 1222 yra registravimo sąskaitos. Sąskaita 122 Pastatai ir statiniai yra žemesnio lygio sumuojanti sąskaita. Sąskaita 12 yra aukštesnio lygio sumuojanti sąskaita.</p>
6.	<p>Turi būti yra galimybė vienoje sistemoje registruoti sandorius su kitais viešojo sektoriaus subjektais (pvz., sistemoje turi būti galimybė registruoti gautinas arba mokėtinas sumas, ilgalaikio turto perdavimą ir kt. tarpusavio operacijas su kiekvienu kitu viešojo sektoriaus subjektu bei tokią informaciją už tam tikrą laikotarpį atspausdinti arba duomenis pateikti tam tikros struktūros byloje). Turi būti galimybė atskirti sandorius:</p> <ul style="list-style-type: none"> • su konsoliduojamaisiais viešojo sektoriaus subjektais; • su konsoliduojančiu viešojo sektoriaus subjektu; • su kitais viešojo sektoriaus subjektais.
7.	Turi būti galimybė sistemoje uždaryti laikotarpius, t.y. uždarytame laikotarpyje neturi būti galima atlikti koregavimų ar naujų duomenų įvedimų.
8.	Turi būti galimybė vienoje sistemoje gauti einamųjų ir praeitų metų palyginamuosius duomenis vienoje ataskaitos formoje (pvz., parengti ataskaitą vienoje sistemoje pateikiančią balanso likučių palyginimą, pajamų palyginimą, išlaidų palyginimą, biudžeto plano įvykdymo palyginimą, išskirti visus ataskaitinio ir praėjusių laikotarpių vykdytus sandorius su kitais viešojo sektoriaus subjektais).
9.	<p>Turi būti palaikomas didžiosios knygos standartinių poreikių funkcionalumas. Paaiškinimas: didžiosios knygos funkcionalumas paprastai apima sąskaitų planą, jo struktūrą, sąskaitų plano valdymą, finansinės atskaitomybės ataskaitų parengimą, operacijų registrą.</p>
10.	<p>Turi būti palaikomas mokėtinų sumų standartinių poreikių funkcionalumas. Paaiškinimas: mokėtinų sumų funkcionalumas paprastai apima tiekėjų, rangovų, kitų kreditorių registrą, informaciją apie mokėtinas sumas, mokėjimo terminus, grafikus, apskaitos dokumentų susijusių su įsipareigojimais įvedimą, mokėtinų sumų registravimą į didžiąją knygą.</p>
11.	<p>Turi būti palaikomas gautinų sumų standartinių poreikių funkcionalumas. Paaiškinimas: gautinų sumų funkcionalumas paprastai apima debitorių registrą, informaciją apie gautinas sumas, debitorių mokėjimo terminų sekimą, grafikus,</p>

Nr.	Kriterijus
	apskaitos dokumentų susijusių su gautinomis sumomis įvedimą, gautinų sumų registravimą į didžiąją knygą.
12.	Turi būti palaikomas ilgalaikio turto standartinių poreikių funkcionalumas. Paaškinimas: ilgalaikio turto funkcionalumas paprastai apima ilgalaikio turto registrą (kiekines ir finansines vertes), užtikrina galimybes registruoti apskaitoje, valdyti ilgalaikio turto objektus, skaičiuoti jų nusidėvėjimą, kitas sąnaudas, susijusias su ilgalaikiu turtu, ilgalaikio turto sumų registravimą į didžiąją knygą.
13.	Turi būti galimybė išsaugoti informaciją apie užregistruotų verčių įsigijimo savikainą (pvz., įsigijus turtą, jam skaičiuojamas nusidėvėjimas, nuvertėjimas, bet informacija apie pirminę įsigijimo savikainą turi būti išsaugoma).
14.	Turi būti galimybė sistemoje skaičiuoti nusidėvėjimą tiesiogiai proporcingu metodu.
15.	Turi būti galimybė registruoti nuvertėjimą ir kitus vertės pasikeitimus.
16.	Turi būti galimybė turto vienetą vienoje informacinėje sistemoje parodyti likutine verte. Turto likutinė vertė – tai turto vertė, apskaičiuojama iš turto įsigijimo savikainos atėmus sukauptą nusidėvėjimą.
17.	Turi būti galimybė fiksuoti turto išdavimo naudojimui momentą, t.y. momentą, nuo kurio pradedamas skaičiuoti to turto vieneto nusidėvėjimas (turtas įkeliamas į eksploataciją)?
18.	Turi būti palaikomas atsargų valdymo standartinių poreikių funkcionalumas. Paaškinimas: atsargų valdymo funkcionalumas paprastai skirtas registruoti sandėliuose ir saugojimo vietose esančias prekes, medžiagas, prekes, skirtas pardavimui ir kt. trumpalaikį turtą, jų judėjimo procesus (gavimą, perdavimą, apskaitą saugojimo vietose).
19.	Turi būti galimybė taikyti FIFO atsargų įkainojimo metodą. FIFO atsargų įkainojimo metodas – metodas, kai įkainojant atsargas daroma prielaida, kad atsargos, kurios buvo įsigytos pirmiausia, bus parduotos ar sunaudotos pirmiausia. Taigi atsargos, likusios laikotarpio pabaigoje, bus vėliausiai įsigytos ar pagamintos.

Pastaba: Kadangi finansinėje apskaitoje reikės taikyti kaupimo principą, o biudžeto vykdymo apskaitoje pinigų principą, norint išvengti operacijų dubliavimo tai ūkinės operacijos ar ūkiniai įvykiai turi būti registruojami tik vieną kartą, t.y. sistema (sistemos) turi užtikrinti, kad registruojant operaciją, ji būtų užsiregistruota finansų apskaitoje kaupimo principu ir pagal poreikį pinigų principu biudžeto vykdymo apskaitos tikslais (pvz., jei naudojama viena informacinė sistema, tai registruojant pinigų gavimo operaciją turi būti galimybė papildomai nurodyti Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidų ekonominės klasifikacijos požymį, kuris nurodytų, kad operacija yra aktuali ir finansinei, ir biudžeto vykdymo apskaitai; jei naudojamos kelios sistemos, tai registruojant įrašus finansinės apskaitos sistemoje pažymėti įrašus, kurie turi automatiškai persikelti ir į biudžeto vykdymo apskaitos informacinę sistemą).